

به آخر بازی نزدیک می شویم (دوباره)

در دو ماه اخیر و بعد از تمدید مذاکرات در نوامبر وضعیت بازارها نشان می دهد که آینده اقتصاد ایران بسیار بد خواهد بود. ارزش سهام ۱۵ درصد و ارزش طلا ۶ درصد کاهش یافته اند. در این مدت قیمت نفت نیز کماکان کاهش یافته و این مسئله برای وضعیت مخارج دولت بسیار مخاطره آمیز خواهد بود. برای زنده نگاه داشتن امید دست یابی به یک قرار داد هسته ای و زنده شدن دوباره اقتصاد وضعیت سیاسی باید کاملاً تغییر کند.

مذاکرات ایران با گروه سه کشور اروپایی+۳ در ۱۸ ژانویه از سر گرفته شد. اما هنوز اثری از تغییر وضعیت نیست. اظهارات هر دو طرف بعد از مذاکرات دوازده شان قبلاً نیز بیان شده بودند. اما مذاکره کنندگان هنوز بر سر همان مسائل فنی در بن بست قرار گرفته اند. منابع ما در ایران این مسئله را افشا کرده اند که با وجود آن که چارچوب قرار داد به طور بحث انگیزی شکل گرفته جو گفتگوها به هیچوجه به وضعیت اکتبر گذشته شباهت ندارد چرا که در آن زمان شتاب گرفتن مثبت (گفتگوها) حاکی از آن بود که می توان قدمهای آخر برای رسیدن به توافق را برداشت. بحث ما در شماره نوامبر این نشریه این بود که وضعیت سیاسی ایران و ایالات متحده آمریکا باعث خواهد شد که تمدید هفت ماهه مذاکرات هسته ای در واقع فقط برای چهار ماه صورت پذیرد. اکنون ما داریم به آخر بازی نزدیک می شویم و فقط دو ماه برای به رسیدن به آن نقطه باقی مانده. ما عقیده داریم که واقعه ای بسیار قابل توجه باید اتفاق بیافتد تا طرز فکر افراد عوض شود و امید آنها به رسیدن به توافقی بر سر این مسئله دوباره زنده شود.

به نظر می رسد اظهارات این ماه رئیس جمهور روحانی در مورد استفاده از فرماندم در ایران برای تصمیم گیری در مورد مسائل مهم ملی، باعث تحرک در بحثهای هسته ای شود. رئیس جمهور مستقیماً پیشنهاد برگزاری فرماندم را نداد و این ایده را به برنامه هسته ای ایران نیز ربط نداد. اما بعداً اکثر افرادی که در مورد این مسئله اظهار نظر کردند این کار را برای وی انجام دادند. رئیس جمهور همچنین از چهره ها و نهادهای تندرو در ایران تقریباً آشکارا انتقاد نمود چرا که آنها حتی به قیمت در خطر قرار دادن منافع ملی کماکان به ارزشهای انقلاب، پایبند مانده اند. وی از برخی از نهادهای نظام نیز که از مزایای بسیاری برخوردارند انتقاد به عمل آورد. اظهارات رئیس جمهور سطح آگاهی و توقع مردم را بالا برده و آنها را متوجه موانع حکومتی بر سر راه اجرای سیاست دولت وی مبنی بر راه به وجود آوردن فضای باز اقتصادی نموده. بدبختانه فرصت برای برداشتن این موانع از سر راه و پیروزی در بحث مربوط به اصلاحات اقتصادی و دست یافتن به قراردادی بر سر مسئله هسته ای دارد به سرعت از دست می رود.

از نوامبر گذشته یک حس بدبینی باعث سرد شدن بورس ایران شده. نمودار اول نشان می دهد که از ماه نوامبر که مذاکرات به نتیجه نرسید ارزش سهام در بورس ۱۵ درصد سقوط کرده. البته در این مدت شوک وارده به دلیل سقوط قیمت نفت نیز به شدت سرمایه گذاران را تحت تاثیر قرار داده. بعد از آن که ارزش سهام دوبار در دو هفته متوالی سقوط کرد در ۲۱ ژانویه در بورس تهران تظاهراتی صورت گرفت و تظاهر کنندگان اعتراض خود به بی تفاوتی و سیاستهای بی هدف، دولت در برخورد با سقوط ارزش سهام را اعلام نمودند.

سقوط شدید بازار نفت در ماه گذشته ادامه یافت و تحلیلگران اکنون مشغول گمانه زنی در مورد خسارات وارده در دراز مدت می باشند. قیمت نفت خام برنت به بشکه ای ۴۵ دلار سقوط کرد و این کمترین قیمت آن در شش سال اخیر بود. نمودار سوم سقوط ۶۰ درصدی قیمتها از ماه ژوئن ۲۰۱۴ و سقوط بیش از ۴۰ درصدی (قیمتها) از زمان متوقف شدن مذاکرات هسته ای در نوامبر ۲۰۱۴ را نشان می دهد.

ما مدتها است که می گوئیم که مذاکرات هسته ای یا باعث سقوط و یا نجات اقتصاد ایران خواهد شد. شوک نفتی شش ماه اخیر فقط نظر ما را تثبیت می کند. پیشبینیهای صورت گرفته در مورد قیمت نفت خام برنت حاکی از آن است که قیمت آن حدود بشکه ای ۵۰-۵۵ دلار در سال ۲۰۱۵ خواهد بود و فقط به میزان ناچیزی افزایش خواهد یافت و به بشکه ای ۶۰-۶۶ دلار در سال ۲۰۱۶ خواهد رسید چرا که در آینده کاهش سرمایه گذاری بر تولید نیز اثر خواهد گذاشت. روند تحولات اساسی کاملا مشخص است. نمودار چهارم وضعیت عرضه و تقاضا برای نفت خام تا سال ۲۰۱۸ را نشان می دهد و حاکی از آن است که تولید بیش از حد نفت قیمتها را کماکان پائین نگاه خواهد داشت. اما با وجود وضعیت بد کنونی صنعت نفت ایران اخبار خوبی را نیز دریافت نمود چرا که صادرات نفت خام به مشتریان آسیایی بیش از میزانی بود که انتظار می رفت. نمودار پنجم صادرات نفت خام ایران به آسیا در سالی را که در ماه نوامبر ۲۰۱۴ به اتمام رسید و افزایش ۱۱ درصدی این صادرات نسبت به همین مدت در سال قبل را نشان می دهد.

بحث درباره پیشنهاد دولت در مورد بودجه سال ۱۳۹۴ ادامه یافته و بیشتر محاسبات دولت در مورد قیمت نفت را هدف قرار داده چرا که پیشبینی دولت مبنی بر این که قیمت نفت بشکه ای ۷۲ دلار خواهد بود در ظاهر تراز بودجه را برقرار نمود. اما کاملا واضح است که این رقم بسیار بیشتر از میزان پیشبینی شده می باشد که مورد توافق ناظران نیز قرار گرفته. این مسئله بر مخارج دولت اثر عمیقی خواهد گذاشت. بودجه های ادارات مختلف حتما بیشتر تحت فشار قرار خواهد گرفت و این مسئله باعث قربانی شدن مخارج اختصاص یافته به توسعه (یعنی استفاده از سرمایه برای سرمایه گذاری) خواهد شد. در نتیجه در میان مدت و دراز مدت رشد اقتصادی به شدت و به طرز ناامید کننده ای کاهش خواهد یافت. مرکز تحقیقات مجلس پیشنهاد داد که پیشبینی جدیدی مبنی بر این که (قیمت نفت) بشکه ای ۶۰ دلار خواهد بود به کمیسیون مشترک بودجه ارائه شود. اما این رقم نیز بسیار بیش از رقم فعلی می باشد. وزیر اقتصاد و دارایی علی طیب نیا اعلام کرد که این رقم تصحیح و به بشکه ای ۴۰ دلار رسیده اما وی بعدا سخنان خود را تکذیب نمود. دولت از قدرت خود برای مقابله با کاهش قیمتها از طریق استفاده از مکانیسم وضعیت اضطراری دفاع کرده. برای مثال اخیرا میزان تخصیص بودجه ای به صندوق توسعه ملی - که در قانون اساسی به آن تاکید ورزیده شده - به ۲۰ درصد کاهش یافت. اما با توجه به محدودیتهای مالی کنونی شوک وارده ضربه شدیدی به وضعیت مخارج ایران در طول سال مالی آینده خواهد زد.

وضعیت نابسامان بودجه ای که ایران به امر توسعه اختصاص داده زمانی فاش شد که مشخص شد فقط ۱۰ درصد از پروژه های ساختمانی قادر به دریافت سرمایه های لازم بوده اند. پروژه های سرمایه گذاری که در دراز مدت برای اقتصاد ایران سودآور و قدرت تولید آن را افزایش خواهند داد تقریبا همگی کنار گذاشته شده اند. این مسئله همچنین وضعیت شرکت مهندسی عظیم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خاتم الانبیا که بازار توسعه زیر ساختها را کنترل می کند را به شدت تغییر داده. یک ضربه دیگر به این شرکت این بود که کمیسیون مشترک بودجه اعلام نمود که در سال آینده قرارگاه مرکزی خاتم الانبیا و آستان قدس رضوی موقعیت اختصاصی خود از نظر پرداخت مالیات را از دست خواهند داد و مجبور خواهند شد تا اسناد مالیاتی خود را ارائه و مالیات پرداخت کنند. این علائم مثبتی است که با سخنان رئیس جمهور در مورد اصلاحات اقتصادی همخوانی دارد.

آخرین آمار حاکی از آن است که تورم کماکان کاهش می باید. آمار رسمی بانک مرکزی ایران حاکی از آن بود که نرخ تورم برای مصرف کنندگان در دی ۱۳۹۳ (در ژانویه ۲۰۱۵ منتشر شد) به ۱۶,۳ درصد در سال کاهش یافت. مرکز آمار که این ارقام را برای ایران محاسبه می کند این رقم را مورد تائید قرار داد. محاسبات ما که بر اساس مجموعه ای از آمار رسمی و مشاهدات قیمتها شکل گرفته اند حاکی از آن است که این نرخ بیش از میزان محاسبه شده می باشد. اما تفاوت میان محاسبات ما و محاسبات رسمی از سال گذشته تا به حال تا حدی کاهش یافته.

با وجود وضعیت دشوار اقتصادی هنوز علائمی وجود دارد که سرمایه گذاران منتظرند تا تحریمها کاهش یابند تا بتوانند کار خود را شروع کنند. در راهروهای نمایشگاه انرژی جزیره کیش در ژانویه رئیس کمیته سرمایه گذاری شرکت ملی گاز ایران (ان آی جی سی) گفت که بیش از ۴۰ کمپانی از ایالات متحده آمریکا و اروپا و آسیا در مورد سرمایه گذاری در صنعت گاز ایران گفتگو می کردند. یکی از مسائلی که در مورد آن گفتگو صورت گرفت فرصتهای سرمایه گذاری در پروژه های انتقال گاز پارس جنوبی بود. با وجود وضعیت بسیار بد اقتصادی ایران موفقیتهای دیگری در خارج از حوضه گاز نیز داشته. وضعیت صنعت سیمان ایران به دلیل اجرای طرحهای بازسازی در سوریه و عراق و نوار غزه بسیار خوب است - بر طبق گزارشهای دریافتی رشد این بخش بیش از تمامی بخشهای دیگر در دنیا بوده و درآمدهای ارز خارجی آن نیز

بسیار زیاد بوده. مرکز تحقیقات مجلس همچنین اعلام کرد که در شش ماه اول سال ۱۳۹۳ صادرات غیر نفتی ۲۰ درصد نسبت به همین مدت در سال گذشته افزایش یافت. همچنین برخی از گزارشها حاکی از آن است که در سال ۲۰۱۴ ایران صادرات غیر نفتی خود به روسیه را از طریق فروش میوه و سبزیجات و فرش و چای و ماشین ۲۰ درصد افزایش داد.

Fig 1. Iran's Stock Exchange (TEPIX) Daily index (August 2014 to present)

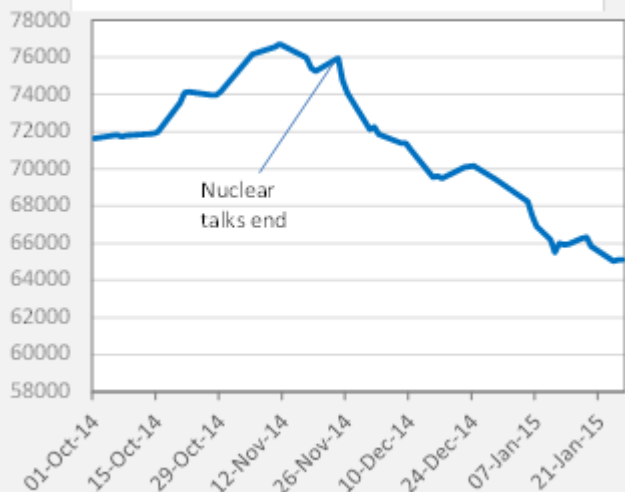

Fig 2. Rial/USD unofficial market exchange rate 24 November 2014 to present

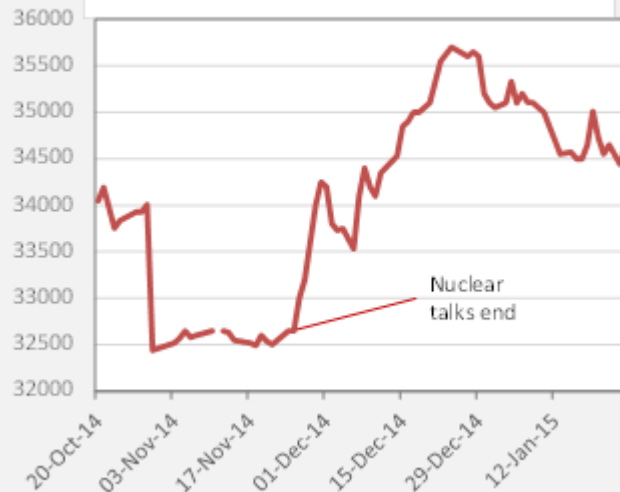

Fig 3. Brent Crude oil spot price USD per barrel

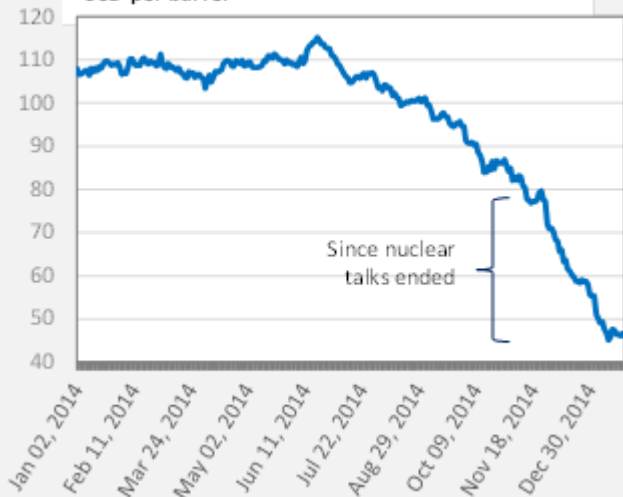

Fig 4. Global oil supply and demand, Million Barrels of oil per day

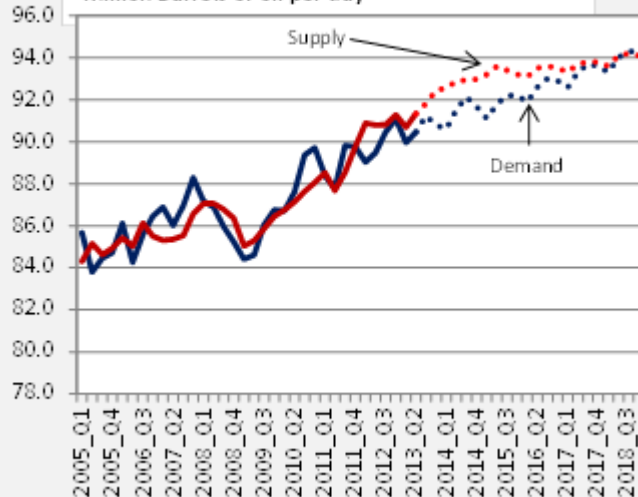

Fig 5. Iran crude imports
Average barrels per day, year to November

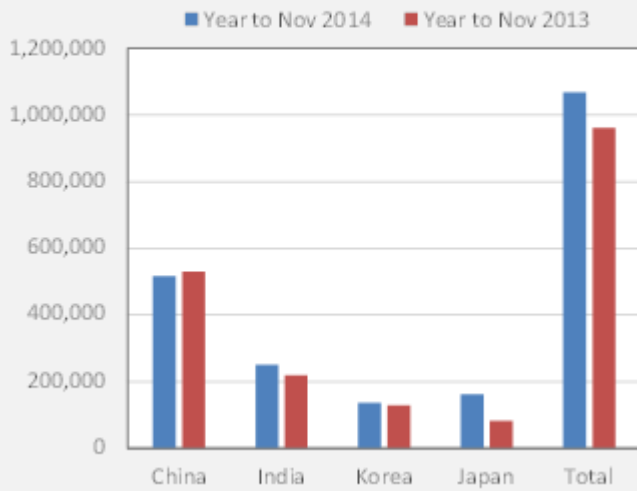

Fig 6. Official Consumer Price Index
% Year on year change

